

# प्राण-तोषिणीतन्त्रं

(सर्ग-काण्ड एवं धर्म-काण्ड)

सम्पादक

‘कुल-भूषण’ पण्डित रमादत्त शुक्ल, एम० ए०

प्रकाशक

पं. देवीदत्त शुक्ल स्मारक

कल्याण मन्दिर प्रकाशन

प्रयाग-६

# अनुक्रमणिका

## प्रथमः सर्ग-काण्डः

प्रथमः परिच्छेदः

बीज-स्वरूप, शब्द-प्रादुर्भाव, रूपाकर-कथनम्

११६

१ मङ्गलाचरणं	१
२ ग्रन्थकार-परिचयः	१
३ ग्रन्थ-प्रशंसा	५
४ ग्रन्थस्य अनुक्रमणिका	६
५ ग्रन्थस्य काण्ड-परिच्छेदादि-निरूपणम्	६
६ तन्त्र-शास्त्र-प्रशंसा	१०
७ गृहे तन्त्र-शास्त्र-स्थिति-फलम्	"
८ तन्त्रोक्त कर्मणो हानि-निषेधः	"
९ ज्योतिस्तन्त्रादौ अपशब्द-निषेधः	"
१० तन्त्र-शास्त्रे संशय-निषेधः	"
११ तन्त्र-शास्त्रे विश्वास-फलं	१२
१२ तन्त्र-ज्ञान-फलं	"
१३ तन्त्र-शास्त्राधिकारि-कथनम्	"
१४ कलौ तन्त्रोक्त-कर्मणा फलावाप्तिः	"
१५ तन्त्र-ध्वस्त-प्रशंसा	१२
१६ तन्त्रादि-निन्दा-करणे दोषः	"
१७ तन्त्र-ध्वस्त-फलम्	"
१८ शक्त्युत्पत्ति-कथनम्	१३
१९ सृष्टि-प्रकरणम्	"
२० तत्र त्रि-विध विन्दु-कथनम्	१४
२१ त्रि-विध शक्ति-कथनं च	"
२२ तत्र ब्रह्म-विष्णु-शिवाद्युत्पत्तिः	१५
२३ शक्त्या सृष्ट्यादि-कथनम्	"

२४ शब्द-ब्रह्मोत्पत्ति-कथनम्

१६

२५ तत्र ब्रह्मणो द्विविध्य-कथनम्

"

द्वितीयः परिच्छेदः

शब्दार्थ-स्वरूप-ब्रह्म-कथनं, गर्भाक्षर-जात-जगत्-कथनं ' १७-३४

१ शब्दादीनां स्फोट-वादः

१७

२ षट्-त्रिशत् तत्त्व-निरूपणम्

२१

३ त्रिणु-शिव-शक्तोनां पञ्चाशन्मूर्तयः

२२

४ कालोत्पत्ति-कथनम्

"

५ पञ्चाशत् विष्णोत्पत्तिः

२४

६ पञ्चाशत् विष्णु-शक्त्युत्पत्तिः

"

७ पञ्चाशत् रुद्रोत्पत्तिः

२५

८ पञ्चाशत् रुद्र-शक्त्युत्पत्तिः

"

९ औपधि-प्रयोजनम्

"

१० परम ब्रह्म-निरूपणम्

२७

११ वर्णतो नाना-शास्त्रोत्पत्तिः

३०

१२ वर्णतो राशि-सृष्टि-कथनम्

३१

१३ राश्यधिप-कथनम्

३२

१४ त्रिभुवन-राशि-चक्र-कथनम्

"

१५ वर्णतो नक्षत्र-सृष्टि-कथनम्

"

१६ ग्रमावाप्त्योत्पत्ति-कथनं

३३

१७ नक्षत्र-वारादौ जप-कथनम्

"

१८ जन्म-नक्षत्रे वृक्ष-छेदन-निषेध

"

१९ नक्षत्र-देवता-कथनम्

"

२० नक्षत्र-योनि-कथनम्

"

२१ नक्षत्र-योनिः फलम्

"

२२ पञ्चोत्पत्ति-तिथ्यधिप-कथनम्

३४

तृतीयः परिच्छेदः

चतुर्विध-देह-सृष्टि-कथनम्

३५-४४

१ अथ सृष्टि-कथनम्

३५

२ लत्रादि-मान-कथनम्

"

३ मुहूर्त-दिन-रात्रि-मास-वत्सर-मानम्

३६

४ तत्र ब्रह्म-दिनादि-निरूपणम्	३६
५ तत्त्व-सृष्टि-कथनम्	"
६ पञ्च-भूतोत्पत्ति-सय-प्रकरणम्	३७
७ पञ्च-भूत-गुण-कथनम्	"
८ भूत-मण्डल-कथनम्	३८
९ भूत-स्वरूप-कथनम्	"
१० भूत-पञ्चात्मक-चतुर्विध-वेह-सृष्टिः	"
११ तत्र पञ्चीकरण-कथनम्	३९
१२ उद्भिदाद्युत्पत्ति-कथनम्	४०
१३ पाप-विशेषाद् वृक्ष-योनि-प्राप्तिः	"
१४ पाप-भेदाज्जलत्वादि-प्राप्ति-कथनम्	४१
१५ तत्तत्-पाप-प्रायश्चित्तम्	४२
१६ कृमि-कीट-पतङ्गादीनामुत्पत्तिः	"
१७ अण्डजाद्युत्पत्तिः	"
१८ जरायुज-मनुष्याद्युत्पत्ति-कथनम्, मनुष्यत्व-प्राप्ति-प्रशंसा	"

### चतुर्थः परिच्छेदः

अक्ष-मय-कोषात्मक-मनुष्य-वेह-कथनम्

४८-५८

१ वेह-सृष्ट्या गर्भोत्पत्ति-प्रकारः	४५
२ शुक्र-शोणिताद्युत्पत्ति-प्रकारः	४७
३ वेह-सृष्टौ धातु-कथनम्	४९
४ इन्द्रियेन्द्रियार्थ-कथनम्	५१
५ इन्द्रियाणां गुण-कथनम्	"
६ पञ्च-भूतोद्भूयास्थ्यादि-कथनम्	५२
७ जन्तुलक्षणम्	५३
८ नाड्युत्पत्ति-कथनम्	"
९ अस्थ्याद्युत्पत्ति-कथनम्	५७
१० नाडी-मुख-स्थान-कथनम्	"

### पञ्चमः परिच्छेदः

मनुष्य-जन्म-कथनम्

५८-६७

१ वायु-प्रकरणं तत्र शरीरस्थ-वायु-कथनं च	५८
२ वशाग्नि-कथनम्	६०
३ शरीर-कोष-विवरणम्	"
४ गर्भस्थ जन्तोरवस्था-विशेषादिः	६१

५ इन्द्रियेषु पञ्च-भूत-स्थिति-प्रकारः	६२
६ वेहे चतुर्दश-भुवन-स्थानादिः	६४
७ शरीरे तीर्थादि-कथनम्	६५
८ गर्भतो जीव-निःसरण-प्रकारः	६६
९ कुण्डलीतो वर्णोत्पत्ति-प्रकारः	६७
१० जन्तोरेकादशावस्था-कथनम्	६७
११ स्व-कर्मानुसारेण स्वर्गादिकम्	"

### षष्ठः परिच्छेदः

#### वर्णोत्पत्ति-क्रम-कथनम् ६८-७६

१ प्रस्तुत वर्णोत्पत्ति-प्रकारः	६८
२ कुण्डलिनी-स्वरूप-कथनम्	"
३ तत्राक्षरोत्पत्ति-क्रमः	७३
४ पञ्चाशत्-काम-नामानि	"
५ काम-शक्ति-नामानि	७४
६ पञ्चाशत् गणेश-नामानि	"
७ पञ्चाशत् गणेश-शक्तयः	"
८ एकोन-पञ्चाशत् क्षेत्रपालाः	७५
९ क्षेत्रपाल-कथनं प्रयोजनं च	"
१० वैखरी-सृष्टि-कथनम्	"
११ वर्णोच्चारण-स्थानादिकम्	७६
१२ वर्णोच्चार-प्रकारः	७८
१३ वर्णानां शिः-शक्त्यात्मकत्वं ह्रस्व-दीर्घत्वादि-कथनं च	"
१४ वर्णानां पञ्च-भूतात्मकता मातृका-संज्ञादिश्च	७९

### सप्तमः परिच्छेदः

#### अक्षर-लेखनादि-प्रकार-कथनम् ८०-८०

१ अक्षराणां मूर्ति-रूपना लेखन-प्रकारश्च	८०
२ भूमौ वर्ण-मन्त्र-पुस्तकादि-लिखन-निषेधः	८८
३ लेखनी-करण-युमाशुभम्	८९
४ पुस्तक-मान-कथनम्	"
५ पुस्तक-वेध-फलम्	"
६ पुस्तक-पत्र-फलम्	"
७ पुस्तके वेद-लिखन-निषेधः	९०

८ लेखक-पूज १-फलम्	६०
९ लिखितस्य वेतन-ग्रहणे दोषः	"
अष्टमः परिच्छेदः	
वर्णाभिधान-कथनम्	६१-६६
नवमः परिच्छेदः	
आम्नाय-भेद-रूप-केशर-कथनम्	१००-१०८
१ मन्त्र-प्रकरणम्	१००
२ पृथिव्यां तन्त्रावतरणम्	"
३ तत्र महा-विद्यादीनां मातृका-वर्ण-भेदेभ्यः सर्व-वर्णोत्पत्ति-कथनम्	१०१
४ तत्र पञ्चाम्नायादि-भेद-कथनं, तत्त्व-कथनं, भट्टारक-शब्द-व्युत्पत्त्यादि-कथनं च	"
५ अष्टादश विद्या चतुर्वेदोपवेदाङ्गाद्युत्पत्ति-कथनम्	"
६ तत्र शैव-पाशुपतादि-शास्त्रोत्पत्ति-कथनम्	१०२
७ श्राव्योक्षिकि-शास्त्राध्ययने शृंगाल-योनित्य-प्राप्तिः	१०३
८ पञ्चाम्नायादि तन्त्र-प्रभेदाः	१०४
९ षडाम्नायादि-भेदाः	१०५
१० आम्नाय-भेदेनाचार-भेदः	१०६
११ तन्त्राणां वेदाङ्गत्वादि-कथनम्	"
१२ ग्रन्थेषां सामान्य-शास्त्रत्वादिकम्	"
१३ तत्र भागवत-लक्षणम्	१०७
१४ मातृका-वर्ण-भेदेभ्यः सर्व-मन्त्रोत्पत्तिद्विविध-मन्त्र-जाति-कथनं च	"
१५ प्रयोग-विशेष-सिद्धयर्थं मन्त्राणां त्रैविध्य-कथनं पुं-नपुंसकादि-भेदाश्च	"
१६ कर्म-भेदे स्त्री-नपुंसक-मन्त्र-प्राशस्त्यादि-कथनम्	१०८
१७ सुप्त-प्रबुद्ध-मन्त्राणां प्रयोग-निषेधः	"
१८ सुप्त-प्रबुद्ध-मन्त्राणां लक्षणम्	"

दशमः परिच्छेदः

फल-कथनम्

१ मन्त्राणां छिन्नादि-बुद्धावस्था	१०९
२ छिन्नादि-मन्त्राणां लक्षणानि	"
३ मन्त्र-शोधनस्यावश्यकत्वम्	११५
४ मन्त्र-शोधन-प्रकारस्तत्र महा-मुद्रा-कथनम् च	"

५ योनि-मुद्रा-कथनम्	११५
६ योनि मुद्रा करणाशक्तौ भूत-लिप्याविना मन्त्र-दोष-शान्तिः	११६
७ अस्या ऋष्यादि-न्यासः, षडङ्ग-न्यासादिकं, ध्यानं च	१२०
८ अस्या ध्यानान्तरम्	"
९ भूत-लिपेः प्राण-प्रतिष्ठा	१२१
१० भूत-लिपि-न्यास-क्रमः	"
११ अस्याः पूजा-क्रमः	१२२
१२ अस्याः प्रयोग-फलं च	१२३
१३ मन्त्राणां दोष-शान्त्यर्थं वश-संस्काराः	"
१४ योजामिधानम्	१२४

## द्वितीयः धर्म-काण्डः

प्रथमः परिच्छेदः

संस्कार-रूप ग्रन्थि-कथनम्

१२६-१५२

१ गर्भाधानादि-संस्काराः	१३१
२ तत्रादौ ऋतु-संस्कारः	"
३ गर्भाधान-कथनम्	१३३
४ पुंसवन-विधिः	"
५ पञ्चामृत-विधिः	१३४
६ सोमन्तोन्नयन-विधिः	"
७ जात-कर्म-विधिः	"
८ निष्क्रमण-प्रयोगः	१३६
९ अन्न-प्राशन-विधिः	१३७
१० घृष्टाकरणम्	"
११ अयोपनयनम्	१३८
१२ तत्र यज्ञ-सूत्र-परिमाणम्	"
१३ यज्ञ-सूत्र-प्रमाणाज्ञाने दोषः	१३९
१४ यज्ञ-सूत्रस्य कर्तनम्	"
१५ अस्य ग्रन्थि-प्रकारः	"
१६ अस्य जीव-न्यासः	१४०
१७ यज्ञोपवीतादि-धारण-विधिः	"
१८ दार-परिग्रहस्यावश्यकता	१४१
१९ धर्म-यत्नो-काम-यत्नो-निर्णयः	"